

којима се дају и другачије оцјене од оних у историјској литератури, а прије свега у убеницима и школским приручницима

Сабор историчара СР Црне Горе завршен је са неподијељеним увјерењем учесника да Друштво историчара и друге институције надлежне за стручно усавршавање наставника треба и убудуће да организују сличне стручне и на-

учне скупове на којима би се наставници наших школа могли информисати о најновијим резултатима историјске науке. Научна и стручна информација један је од битних услова и претпоставки перманентног стручног усавршавања наставника, а то значи и сталног унапређивања квалитета наставе историје.

Миомир Дашић

ВЛАДИМИР ДЕДИЈЕР, ДОКУМЕНТИ 1948, КЊИГА I, II, III, „РАД“, БЕОГРАД 1979. ГОДИНЕ

На преко 2.000 страница, познати научник Владимир Дедијер припремио је, средио и објавио три књиге изворне грађе под насловом *Документи 1948*.

Као што и сам аутор каже у предговору прве књиге, ова збирка обухвата грађу из историје југословенске револуције, прије свега о односима између Југославије и СССР-а за вријеме другог свјетског рата, почевши са одлукама Другог засједања АВНОЈ-а. Затим су објављена документа о односима између Југославије и СССР-а и других источноевропских земаља у првим годинама послје другог свјетског рата. Публикација садржи и документа о стварању Информбироа, као и грађу о сукобу између Југославије и СССР-а, у који су биле увучене источноевропске државе и све комунистичке партије свијета. Отворени сукоб избио је 28. јуна 1948. године, када је Информбиро, послје састанка у Букурешту, објавио резолуцију којом је осудио Комунистичку партију Југославије.

Цјелокупну грађу др Владимир Дедијер је подијелио у три тома. Први том обухвата документе о догађајима од 1943. па до краја 1948. године. За тај период дати су само неки кључни (објављени) документи, значајни за праћење односа између Југославије и СССР-а, као и документи који се непосредно односе на сукоб.

Други том обухвата грађу из 1949. године. Овдје су дати главни документи о покушају ФНРЈ и КПЈ да се сукоб смири и нађе мирољубиво и принципијелно рјешење.

У трећем тому објављени су документи од почетка 1950. па до 1956. године, укључујући документе о посјети водећих личности СССР-а Београду у прољеће 1955. године, када је донијета Београдска декларација, као и документи о посјети југословенских руководилаца Москви у љето 1956. године, када је објављена Московска декларација. На крају овог тома дато је неколико докумената који освјетљавају процес попуштања затегнутости и нормализације међудржавних и међупартијских односа, са свим осцилацијама које су биле карактеристичне за тај процес. За период од марта 1953. па до 1956. године дати су само кључни документи, који омогућавају праћење односа између Југославије и СССР-а.

На крају треће књиге, у поглављу *Прилози 1953—1978*, унијети су и неки битни документи о догађајима послје 1956. године, који допуњавају и освјетљавају збивања која збирка обрађује.

Овакву периодизацију објављених докумената аутор је засновао на чињеници да су обје стра-

не у сукобу 1948. године сматрале да су размимоилажења почела знатно раније. Аутор у свом предговору наводи мишљења наших најистакнутијих политичких руководилаца која потврђују ову тезу. Свакако је шире обухваћени временски период дао могућност презентирања више разnorodних докумената који свестраније освјетљавају узроке, повод и последице сукоба 1948. године.

Ова тротомна збирка докумената, која се непосредно или посредно односи на 1948. годину, садржи само већ објављене документе. Ово је важно напоменути зато што је аутор био објективно у немогућности да нам презентира нове, необјављене документе, пошто у појединим државама постоје различити прописи и пракса о доступности државне и партијске документације за научно-истраживачки рад. Догађаји о којима је ријеч још су временски блиски, па су у свим државама и архивски фондови још затворени, негдје потпуно а негдје дјелимично. Чињеницу да је садржина неких докумената продрла у јавност др Владимир Дедијер је искористио тако да прикупи и секундарне изворе, а нарочито сјећања учесника о тим догађајима, и објави их у напоменама уз одговарајући документ.

Не располажући примарним историјским изворима, у неким случајевима аутор је морао више субјективним осјећањем одабрати сјећања актера у тим збивањима, што је и разумљиво, али је на извесним мјестима дао исувише простора историографским разматрањима. Пошто оригинални записник са састанка од 9. октобра 1944. године између Стаљина и Черчила још није објављен, Дедијер је објавио дио текста из своје књиге „Интересне сфере — историја интересних сфера и тајне дипломатије уопште, а посебно Југославије у другом светском рату“. Више би одговарало садржају публикације да се у таквим случајевима (када недостају примарни историјски извори) придржавао већ прихваћеног принципа — да објави само секундарне ис-

торијске изворе, као што је то учинио у већини случајева.

Посебну вриједност ове збирке чини ауторов став да у овој занимљивој публикацији презентира документе свих учесника у овим догађајима. Тако су објављени документи из многих земаља, који омогућавају цјеловитији увид у збивања међурдржавних, међупартијских, економских, политичких и дипломатских односа.

Збирка је широко обухватила ствараоце докумената: државне установе, партијске форуме, појединце. Ради потпуности грађе аутор објављује и документе који потичу од појединаца изван државних и партијских институција и форума, нарочито књижевника, ликовних умјетника и других ствараоца.

По врсти, документи су подијељени на државне и међурдржавне, прије свега на уговоре између држава, дипломатску преписку, саопштења о разговорима, одлуке највиших органа власти, изјаве и говоре државника, као и изјаве представника држава на међународним форумима.

Од партијских докумената у збирци су дати разноврсни извори: резолуције Информбироа, реферати са засједања овог тијела, чланци из органа Информбироа *За трајни мир и народну демократију*, документи са партијских конгреса, конференција и пленума, разне резолуције, декларације, коминикеи, изјаве и говори партијских руководилаца и чланова, као и чланци из партијске штампе.

По садржају, аутор је успио да оствари равнотежу између докумената државне провенијенције: политичке, војне, економске, културне, спољнотрговинске, саобраћајне итд. Затим су објављена документа о заштити интереса националних мањина, лица једне државе у другој итд. Укључени су и документи теоријског карактера из области међународног права, као и тематика из области филозофије, етике и психологије. Посебну врсту сачињавају документи из теорије и праксе марксизма. Овако богат избор докумената чини ову публикацију по-

себно интересантном, како за историчара, тако и за стручњаке из осталих области друштвених наука.

Аутор збирке је настојао, колико су му то околности дозвољавале, да документа да онако како су стварана и да се према њима односи што критичкије и објективније, што се види и из методологије која је примјењивана у изради ове публикације, а која може да послужи, у много чему, као узор за објављивање докумената из новије историје.

Сви документи дати су у оригиналу и из извора творца, уколико је аутор успио да дође до њега. Сходно томе, документи су објављени на изворном језику, а када је тај језик један од страних језика, онда је приложен превод на српскохрватски, како би био доступан широј читалачкој публици. Код двостраних и мултилатералних уговора и одлука дат је само српскохрватски текст, јер је језик сваке стране званични језик документа.

Аутор се трудио да документе презентира интегрално. Када се у збирци појављују документи о 1948. години који су извађени из већих говора и прилога у којима се говори о више предмета, (који нијесу од интереса за садржај ове публикације), аутор је објављивао у цјелини само оне дјелове који се односе на предмет публикације. Аутор је увијек у тексту то назначавао. Исто тако, био је принуђен да из појединих службених докумената о 1948. години преузме и објави неколико докумената у изводима, јер није могао доћи до оригинала. Испод сваког оваквог документа назначено је да је документ дат у изводима и ко је извршио скраћивање.

Документи су у збирци дати хронолошким редом, а у напоменама су објављени и документи из других периода, како би се догађај што боље освјетлио, као и радња о којој документи у збирци говоре.

Држећи се методолошког принципа да збирка докумената даје само грађу, аутор је уносио и секундарне изворе чија је аутентичност научно утврђена. Ова публикација садржи углавном све оне главне изворе, до сада објављене, који својим настанком и садржајем освјетљавају првенствено политичке процесе у периоду који публикација обухвата. За историчаре новије историје она је незаобилазна, јер је богато врело за дубље сагледавање и тумачење процеса и догађаја из тог раздобља.

Ради лакшег коришћења публикације дат је списак скраћеница, регистар имена и напомене. Посебно је на почетку сваког тома дат *списак докумената*, у коме су назначени мјесто и вријеме настанка документа, затим име творца и садржај документа, а на крају и број стране на којој се документ налази. Садржај документа у попису омогућава да се документи лако проналазе и по предмету и по материји коју обрађују. Код појединих докумената у примједби су дати и допунски подаци. Све ово омогућава да се читалац лако снађе у огромном броју докумената и да без тешкоћа пронађе све оно што га занима.

Аутор ове корисне и значајне публикације сматра да су фотографије једна врста историјских извора, те је у збирку укључио и извјестан број њих. Оне служе као својеврсни документи о појединим догађајима и личностима које збирка обрађује.

Ова публикација има своје пуно оправдање, јер су се на једном мјесту нашли сви значајнији документи који говоре о овој материји. То ће олакшати рад будућим генерацијама историчара, и не само њима, када се буду бавили овим тако значајним раздобљем наше историје. У томе је значај ове публикације и заслуга њеног аутора и издавача.

Перко Војиновић